

1903.

A tavaszi műtárlat

A magyar festők

Az idegen művészgárda babérkoszorús öregeit örömmel üdvözöljük ezen a nemzetközi tavaszi kiállításon. Vannak köztük olyan férfiak is, akiknek nevét legszebb fejezeteinek homlokára írta a modern műtörténet. Nekik köszönjük jórészt azt, amink ma van. Ők, az egykor kigúnyoltak, a rongyosak, a kidobottak, ime bekerültek a legderekabb férfiak sorába. A Manet-k, Monet-k, Pissarrok, Renoirok voltak azok a sansculotteok, akik egy új eszme számára meghódították a művelt világot. Fedetlen fővel állunk meg képeik előtt. Érezzük, hogy hatalmas fordulatnak lettek irányítói.

De e történelmi öregeken kívül eljött hozzánk ezidén a külföldi művészek oly díszes és derék csapata, hogy a tárlat külföldi termei csakugyan tanulságosak és sok élvezetet adnak. Különösen a franciáknak, angoloknak és svédeknek lesz sok amatőrjük, szép kollekciónak az amerikai és német is. Selejtes munka alig akad köztük. Űgyesen válogatták össze a gyűjtők és rendezők egy oly óriási anyagból, amelyben képviselve van az utolsó harminc év sok jelese.

Ezzel szemben a magyar művészek csak az utolsó négy-öt hónapban alkotott munkákkal szerepelnek. Nagy igazságtalanság volna tehát, ha a két osztályt egyazon mértékkel mérnők. Tekintsünk el attól, hogy Magyarországon tulajdonképpen csak negyedszázad óta folyik a festészet intenzív művelése, holott a francia és német festészet legalább négyszáz év tömör műtörténetével van aláfalazva. Tekintsünk el ettől: még így is képzelenség, hogy öt hónap megadja azt itt, amint másutt harminc esztendő adott meg. Az időre nincs szurrogátum. Mégis szépen, derekasan megállja a helyét a magyar osztály. Sőt rögtön regisztrálhatunk egy öröndetes tényt is: a magyar osztály ma már erősebben különbözik a külföldétől, mint ezelőtt csak rövid idővel is. Vannak vonásai, amelyek elhatárolják München és Páris művészetétől s ha még nem jutottunk el a teljes kikristályodásig, még sincs okunk a csüggedésre. Bizonyos, hogy ezen a kiállításon a magyarok jobban különböznek a párisiaktól és müncheniektől, mint például az amerikaiak. Ezek a mesterek egészen a francia és német ízlés szellemében dolgoznak. Mi kezdünk szabadulni ettől. S ez biztató jel.

Egy sor igen jó tájképfestő adja meg osztályunknak a hazai akcentust. A tájkép erősebb és közvetlenebb a figurálisnál. Majdnem azt mondtuk, hogy magyarabb is. Az eset nem feltűnő, sőt könnyen kihámozható az okai is. A tájak, amelyeken festőink szertekószálnak, ennek az országnak különféle régiói: közvetlenül tárulnak a művészek elé s ők egyszerűen vehetik azt, amit a táj nekik ad. Az emberprobléma merőn más. Magunk se vagyunk tisztában társadalmunkkal, az még összekavarodott, vegyes, kusza. Ezért nem alakulhatott még ki igazi magyar társadalmi regény és dráma, ugyan ezért nem teremnek még olyan képeink, amelyeken egy

ilyen társadalom tipikus képviselőivel találkozánk. A táj azonban független minden társadalmi alakulástól. Csak attól a szempártól függ, amely megnézi és attól a kéztől, amely vászonra veti. Ilyen szempár, ilyen kéz, amely a magyar táj minden jellemvonását egészen átérezve fogadja magába, ma már nem egy van. Ezen a tárlaton elég, ha például a szolnoki festőkre utalunk.

Sétáljunk el a tájfestők művei előtt: figyelmesen szemlélve azokat, több érdekes közös vonásra akadunk. Mindenekelőtt a laikus is észreveszi azt a külső körülményt, hogy a java tájképek döntő része kerül a napfényt: csupa alkonyat, csupa megtört szín, borús hangulat. Mihalik, Szlányi, Olgyay, Kriesch, Telepy, Bruck Miksa, Kacziány, Magyar-Mannheimer, Lotz, Nádler és még mások is megannyi borús estét adnak. Alkonyodik. Néhol piros még egy felhő széle. Másutt már csak nagy lila és gyöngyházzsín foltok terpeszkednek. Nyugalom ül le mindenre. A vizek lecsöndesedtek; egy hullámfodor sem rezeg. „A nap lement, — eljött a csend.”

Ime, a legjobb képek alapakkordja. Ebben az egyben egyeznek, holott kézírásban, fölfogásban, formális alakításban teljesen idegenek egymásra nézve. Régi és új faktura száll itt harcra egymással, naturalisták és idealizálók, impresszionisták és rajzolók kerülnek egy véka alá. Űgy látszik: van valami megvesztegető ereje a magyar falu és magyar tanya estéjének. Mert nem véletlen, hogy oly sokan, oly nagyon különböző erejű, oly ellentétes temperamentumok várják és élvezik. Azt mondhatjuk: ezek a magyar esthajnalok hívják életre, igazi munkára a magyar festőket. Látszik, hogy nem valami fából faragott átlag-emberek: egészen át tudják adni magukat egy erős hatásnak, amely oly sok nagy magyar költőt szólaltatott már meg. Gondoljunk csak Petőfire. A faji ösztön is erre viheti a magyar festőket. Falvainkban, tanyáinkon este pitymallik az élet. Az emberek kezdenek munka-gépekből emberlökké válni. „Utcára mén — leány, legény” — velük a festők is. Itt találtak olyasmit, ami speciálisan a mienk. A magyar embert feléleszti az esthajnal. Öregje akkor pihen, fiatalja akkor éli élete legbúvősebb óráit. Nem a kandalló, házi tűzhely hívja: a szabad esthajnal kell neki, nem tető, hanem az ég ívei alatt. „A kert alól — furulya szól”, dal fakad és csók csattan. Minő banális volna, ha festőink megfestenék ezeket a „jeleneteket”. Űk többet és értékesebbet adtak: magát azt a gyöngyszín csodát, ami zománcsal vonja be az eget és dalra, furulyaszóra, csókra hívja az embereket. Van ebben valami, amit oly nagyon szeretünk, egészen megértünk, hozzá tapadnak a szívünk érzései. Ha tudniillik jól van mindez megfestve.

Nos, most már tudják megfesteni. Vannak embe-reink, akik meg tudják lopni a tanya és falu esthajnalát, élvezzük színét és változatait s odaszegzik, nekünk, szürke, komor városiaknak, a vászonra. És meg tudják ezt csinálni százféleképpen. Egykoron, a Markóék korában, recipe szolgált az esthajnal festésére. Akkor még szerették az aranyba borult vagy véres napnyugtát. Volt abban valami romantika: a fejedelmi nap elpihenése, a vésztyjűslő bíbor előmlése. Ez a világ elmúlt. A nap nem a fő, nem döntő, nem klasszikus isten többé. A levegőég enyhe változatai adnak ma mindent. S minő pazarul! Néha nagy felhőgomolyok kavarnak a magasban és az egész mindenség szinte egyszerűnek, sejtelmesnek hat (Szlányi: Eső után.), máskor mindent, amit a szem csak láthat, sötét opálszín önt el, amelyben homályosan látunk egy sor fát, tömör koronával, de uralkodón villan meg a magasban egy kénsárga felhő: utolsó kopott rongya az esthajnalnak (Szlányi: Est.). Avagy: eső zuhogott, de még egyre úsznak fönn a tömör, összegabalyodott fellegek, barna parasztjai az égnek, csak lenn engedvén némi szót egypár aranyzómban megvillanó esti színnek (Szlányi: Eső után alkonyatkor.).

Vannak aztán tiszta, nyugodt esték, amikor a föld már elkezd szürke szendergését, de a felhők még vidámak, derültek, még játszadozik fodros szélükön az alkonyat szelid sárga színe, s egyet villan a Tisza acélszínü hátán (Olgay: Tisza.). Másutt ég is, víz is, föld is már fölvette neutrális színét, amelyet enyhe sárgák, lilák, kékek, szürkék futnak által (Nádler: Duna.), vagy pedig fantasztikusan kavarodik egybe a zománcos rózsaszín, arany, zöld, fehér, és sárga tüzes variációja (Magyar-Mannheimer: Gyártelep.). És ha leszállt a nap és már szint is alig lát a szem, csak megkülömböztető valört: szinte szőnyegszerűen alakul a kép tompa foltjával (Bruch Miska: Auvergnei házak.). Mindez csupa megtört szín, amely félhangon, diszkrétén beszél, inkább sejtet, semmint mond, hasonlatos egy gordonka bűgő futamaihoz. Félreismerhetlen melankólia árad ki belőlük. Csak az öreg urak vidámak még: nekik szinte távolból integet a fiatalság azokban az eleven, játszi rózsaszínekben és derűs világos, életkedvvel teli alkonyatban, amiben a képeiket megfürösztik (Telepy: Halászat a Balatonon alkonyatkor és Lotz: Alföldi tájkép.).

Nem tudunk megválni a gondolattól, hogy van ebben a közös vonásban valami, ami a magyar ember érzéseinek lecsapódása. Nem véletlen, hogy oly temérdek sok nálunk az esthajnal-imádó. Ez persze még csak bizonyos lelki diszpozíciót árul el, de nem tisztán festészeti szempont. A legszebb esthajnal is el lehet rontani kezdetleges vagy sablonos, vagy jelentéktelen ecsetvonásokkal. Döntők az ecsetvonások: belőlük épül össze a kép, ők adnak neki életet. S ezek az ecsetvonások már magukban véve is sokat árulhatnak el egy festő lelkiállapotáról. Némelyik messziről elárulja a mesteremberi közönyt, a foglalkozásszerűséget. A másik azonban mutatja, mily intenzíve vett részt a festő lelke a munkában. Az a parányi reszketés, amivel a hegedüs ujjja lezorítja a húrt, megérzik olykor a festő ecsetvonásán is. Azután meglátszik a határozottság, a biztos céltudatosság egypár vonáson is, lásd Olgay, Ujváry, Mihalik, Magyar-Mannheimer képeit. Ezen a biztonságon mulik az is, hogy a vásznon a festék festékanyag marad-e.

vagy színné fokozódik. Döntő az is, hogy ki miképpen keresi a motívumait és hogyan alakítja át képpé. Itt van például Ujváry két képe: a „Kora reggel“ és a „Tavaszi“. Amazon valamely selymes zománc terül el, minden enyhén szövődik össze, a kis buksi-virágok, a bokrok és az ég is. A nap még nem kelt föl, de az ég már világos. Az a nagy mennyi tükör világít meg mindent egyenletesen, se nagy árnyék, se nagy fény. A színek is összefutnak, csak gyengében térnek el egymástól. A „Tavaszi“ azonban hosszú barna és zöld terítőket vet a földre, fönnt a felhők tömörök és barnák, a látóhatáron azonban ezüstfehéren ragyognak. Alattuk olyan tömör kéken látni egypár hegyet, mint amilyen-nel a szép magyar fazekakra pingálják az ornamentumot. Itt csupa tömörség és határozottság minden szín, amott csupa lágyság és áthasonulás. Olgay Ferenc „Holtisza mentén“ című képén nem érdektelen a formális alakítás. A kép nagyméretű: valami jelentékenyet akar mutatni. Odaállítja tehát a fűzfákat, messze hátranyúló glédába, óriási torzonborz koronákkal. És a föld a jobboldalon ívesen lehajlik, mintha csakugyan a földgömb egy szeletét látnók messziről. Ez az alakítás erőt és jelentőséget ad a kompozíciónak.

Jobb tájfestőink közt alig van egy is, aki hűvösen, objektíve, benső részvét nélkül, csak formailag alakítaná tájképeit. Előnyükre válik, hogy valamely lírai akcentust érzünk műveiken. Hajlamuk van a paysage intime-hez, szeretnők, ha ezt a hajlamot magasra fokoznák. Látni egyeseknél, hogy megvan bennük ez a törekvés. Bosznay például, aki ezelőtt már nagyon közel járt a dekoratív előadáshoz, most sokkal diszkrétebb, bensőségesebb lett („Október végén“). Pongrácz is jobban fogja meg témáját, képe („Hajók a Tiszán“) egységes, kivágása érdekes. A semmitmondó motívumokat kezdik elhagyogatni. Bruck Miksa auvergnei házai összefoglaltak, szélesen megfestettek. Talán a legjobb műve ez. A két utóbbi kép, mindegyik a maga nemében és a maga színvonalán, jelentékeny fejlődést mutat és meglep egységes, erős tónusával is. Természetes, hogy a tárlat tájképein sok fogyatékoságot is talál a szemlélő: a festők egy része

Tüntetések a véderőjavaslatok ellen

GÖDÖLLŐI CSIKÓSOK MENETE A KÜLDÖTTSEGBEN

Az Uj Idők fényképe

A Műcsarnok tavaszi tárlatából

HEGEDŰS LÁSZLÓ: Rabiga

még mindig nem tiszteli meg a saját nevét azzal, hogy csak gondos és jól leszűrt munkát küldjön be. Kifogásaink különösen azokat érik, akik egypár sebtiben odarántott színfoltot vagy egy gyors természetstúdiomot már képek minősítenek, továbbá azokat, akik derűre-borúra festik megszokott színeikkel az atmoszféra és a föld összes változatait. A tájkéret nem elég stante pede lefesteni.

Az eddig idézett képek adják meg a magyar osztály tájfestésének jellemét. A közepesekre itt kitérni lehetetlen. De ismételten utalnunk kell a szolnoki telep festőinek egészséges munkáira. Ami még itt-ott megoldatlan, majd megoldódik később. Nem bánt minket az sem, hogy a legtöbb jó magyar tájkép még kissé nyezetlen, hogy a beléjük elmerülő szem még lát rajtuk foltokat, amelyek véletlenül támadtak s ott maradtak, darabkákat, amelyeket a gondatlanság sodort oda, formákat, amelyek kizökkennek a többi formából. Afféle hibás rímek ezek, amelyek egy pillanatra megakasztják az egész vers élvezését, de amelyeknek még sem tulajdonítunk nagy jelentőséget. E vadhajtásokban mi egy fiatal, nekilendülő művészet apró kalamitáit látjuk, de mégis ajánljuk azok eltávolítását.

Az arckép, ez a kiválóan nagyvárosi produktum, ezúttal friss invenció és zamatosság dolgában nem áll azon a fokon, amelyre a tájkép jutott. A konvencionális munkáktól egészen eltekinthetünk: a hiba gyakran a megrendelőben is rejlik, aki szeretné magát ünnepelesen és jelentékenyen látni. Általában megérezni a legtöbb arcképen, hogy hol beszélt bele a festésbe a legkevesebbet a megrendelő vagy a társadalom szelleme. Vannak képek, amelyek teljesen a festő intenciója szerint készültek, ilyen például Csók Istváné. Egy egész sor más képnél nyilvánvaló, hogy itt valami nagy dolog akar készülni, de a főhős gyöngé legény. Nem gyakori a póz festői, képszerű megválasztása sem. E részben Márk arcképein látni néhány érdekes ötletet. A test többnyire profilra áll, de az arc egy hirtelen mozdulattal

felénk néz. Maga az attitűd bizonyos ideges nyugtalanságot árul el, amit a merőn felénk néző szemek el akarnak rejtteni. Van ebben valami a budapesti emberek idegvilágából. Mintha a test már mellékes volna, csak a fej, az ideggombolyag központja venne részt az élő életben. Azt hisszük, hogy e képek némelyikében Budapest sajtószertű, még kusza és egyoldalú kulturát mutató társadalmának levegője csapódik le. Kiemeljük még a silhouttek érdekességét. Másutt a szolid festés, az adott alak formáinak derék tanulmányozása lép előtérbe, például Tolnay igen jó Arcképtanulmányán. Hasonló gondosságot kívánunk a fiatalabbaknak. Mert például Huszár-Hercz Vilmos arcképei még nagyon is leplezett előadásúak: a tehetséget kár ily bizonytalan útra terelni. Talán Pór Bertalan is ama kétségkívül veszedelmes félhomályt sínyli meg mostani darabjain.

Még csak futólag érinthetjük a figurális képeket. A huszadik század festőjét, az új korszak reprezentánsát itt volna a legbajosabb megtalálni. Nem csoda, a téli tárlat kapta a legjobb darabokat. A mi izlésünk szerint túlostúl uralkodik a témakeresés. Kevés kép olyan, amely igazában a vásznon virulna ki: a legtöbb gondolatmunka oly értelemben, hogy a festők nem festői ötletekhez keresik a tárgyat, hanem fordítva. Ez az oka annak, hogy oly kevés a kísérlet, hogy oly kevés bizonyos rendeken a haladás. Egy jó akt, mint Magyar-Mannheimeré, egy intenzíve kifejező alak, mint Kriesch farizeusa, egy jól megérett mozdulat, mint Zemplényi szükködői stb. előbbre viszik a festőt, mint a legszebb irodalmi téma kigondolása. Mert a témát napról-napra bőven élénk hinti az élet, de a festői megoldást, az intenzív előadást, a színnel való meggyőzést és érzékeltést csak a tisztán festői problémákkal való szakadatlan foglalkozás teszi lehetővé. Nem elemezhetjük itt sorra a figurális képeket, bár nem egy megérdemelne. Alkalmunk lesz majd legtöbbjüket képpen bemutatni.

LYKA KÁROLY